

D I S S E R T A T I O
EX HISTORIA PRUSSICA

Qua ostenditur, Borussos ad generalem
Expeditionem extra fines suos non esse adstrictos.

Quam

Sub Praesidio

DOMINI

M. MARTINI B ò h m

Professoris Publici, Fautoris sui semper
colendissimi

pro virili defendere conabitur

JOHANNES S i n ß

Tempelburgensis Pomer. *Juris Practicus po-*

Autor & Respondens

*Sen Gedanensis
Abel 1731. Apr.*

In Auditorio Maximo

d. Octobris Anno 1700.

E Chalcographeo Thoruniensium.

~~171~~

Regiæ ac Liberæ in Prussia Civitatis
D A N T I S C I

Patriæ Patribus

Magnificis, Generosis, Amplissimis, Strenuis atque Consultissimis

DOMINIS
DOMINIS PRO CONSULIBUS

Dn. Reinholdo Wieder, Regiæ Majestatis Burggrabio

Dn. Christiano Schröder Præsidi atque Protoscholarchæ

Dn. Constantino Freder Vice Præsidi

Dn. Iohanni Ernesto Schmieden Pro-Consuli

Dn. Constantino Ferber Pro-Consuli

E XVIII 203

Nec non Dominis Consulibus

Dn. Danieli Schlieff

Dn. Bartholomæo Vedders

Dn. Georgio Schröder

Dn. Henrico Schwartzwald

Dn. Danieli Nimsgardt

Dn. Salomoni Wahl

Dn. Nathanael König

Dn. Andreæ Borckman

Dn. Gothofredo Reyger

Dn. Iohanni Kolkau Judici

Dn. Ioachimo Hoppe

Dn. Friderico Gottlibio Engelke

Dn. Gabrieli de Bommel

Dn. Iohanni Ernesto, de Linda, Syndico

Magnifici, Generosi, Amplissimi, Strenui & Consultissimi
Domini Domini

NOVUM quidem hodie ad novum certamen, sub Vestrae Humanitatis auspicio, expeditio athletam, sed ita tamen expeditio, ut non nisi intra literariae palaestrae sit decertaturus terminos. Novum Athletam, inquam, cui pro aliena hoc est Prussia, quam Patria, libertate decertare videbatur longe gloriosius. Quisque, quod ne miremini, cum Iovis & Palladis, quam Martis & Bellona maluit digladiari satellitibus. Digladiabitur vero, imo pugnando vincet, si sub Vestrae Benevolentiae clypeo securus, nullum a quopiam metuet periculum. Quod fiet, si opellam hanc, quam Vestris consecravimus Nominibus benevolo suscipietis animo.

J. N. J.
Præfatio ad Lectorem
BENEVOLE LECTOR.

I quibusdam in orbe populis antiqua patriæ libertas chara fuit, Borussia certe nostris charam fuisse, ex Historiarum monumentis abunde docemur. Qui etsi initio suorum temporum adeo essent ab omni servitute remoti, ut nullum etiam alienum dominum pati voluerint, quemadmodum de illis scribit *Helmoldus lib. 1. Chron. Slav. c. 1. n. 5.* attamen, postquam vel vi & metu coacti, vel ipsi etiam sponte aliorum se imperio tradere cœpissent, tanti extiterunt semper pristinae suæ libertatis defensores, ut hanc cum vita simul amittere, quam negligere & injuste sibi detrahi, non dubitaverint. Docent nos id multa, quæ multis retro seculis, Terris Prussiæ imminuerunt, sinistra fata. Docent bellorum certamina, quibus debilitati, ad obedientiam quidem cogebantur Pruteni, nondum tamen omni libertate exuebantur. Et licet premi quidem videretur nonnunquam alieno imperio libertas illorum, nunquam tamen ita fuit oppressa, quin non crescentibus cum fortuna animis ad maiora exsurgerent generositatis ausa. Itaque licet iam seculo XI tempore Boleslai I. Poloniarum Regis, tributum sibi imponi passus fuisset, ut testantur non tantum Polonici Scriptorum, inter quos est *Vincentius Kadubko lib. 2. Epist. 13. p. 138.* Item *Dlugoss. Tom. 1. Hist. Polon. lib. 2. Ad An. 1015. Crom de O. & R. G. P. lib. 3. p. 442. Schurz in Chron. Pruss. lib. 1. fol. 8.* Sed etiam Exteri, ut *Helmoldus lib. 1. Chron. Slav. c. 15.* attamen non defuit & post mortem Boleslai generosus Borussiae animus, quin potius maiori cum audacia sub Miecislao II. Rege iterum imperata facere detrectarent; ut testatur *Schurz lib. 1. Chron. Pruss.* non immemores, quam dulce sit libertatis nomen, & quam multo dulcior jucunda ejusdem possessio. Utiam taceam durissimum illud & plane intolerabile jugum quod sub Boleslao II. Audace Seculo XI. itemque Boleslao III, Crivouisto Seculo XII. sustinere cogebantur. Quod quidem eo gravius vide-

batur esse Prussis, quod cum maxima libertatis suæ parte, novam & inusitatam hactenus a Majoribus suis religionē Christianam sibi obrudi animadvertent. Sed neque hic animis consiliū defuit. Boleslao enim e vivis sublato rejecerunt & grave servitutis iugum & Christianā religionem sustulerunt vid. *Dlugoff. Lib. IV.* donec tandem A. 1454. postquam impotentis dominationis Crucigerorum pertæsi fuissent, illorum iugum excuterent, atque sponte se suaque Regi & Regno Poloniae submitterent. Absque tamen ulla læsione libertatis suæ, iurium, & privilegiorum hactenus sibi usitato- rum. Ut testatur Privilegium Serenissimi Regis Casimiri An. 1454. ordinibus Prus- siæ Cracoviæ datum. Neque propterea etiam hos a libertate sua abstrahere pote- rat generalis illa Expeditio, quæ A. 1621. ad bellum cum Turcis & Tartaris ad Chocimum habendum Polonis indicebatur. Ad quam etsi invitati fuerit & Prussi, nullatenus tamen accesserunt, prudenter sanè ratiocinantes hac occasione & liber- tati Patriæ vim & antiquis etiam privilegijs damnum & periculum inferri. Notan- ter Livius noster, *Cromerus in Descriptione Prussia* scribit: *Recepta Prussia quidem est a Polonis in societatem juris & Reipubl. sed leges tamen suas & instituta a Teuthonibus fere hausta vel post subactos, & ferme extirpatos prisicos & Barbaros Prussos deductione Coloni- arum e Germania importata retinuit. Consilium quoque a Senatu Regni sejunctum ob- tinuit. Sed quid multa? ad metam iam properare oportet. Et ut hæc de libertate Prutenica in genere dixisse sufficiat, visum iam est brevem & succinctam informa- tionem ex Privilegijs terrarum Prussiae, Comitiorum Receptibus, & Regni Constitutio- nibus depromptam publicæ luci sistere, ex qua clarissime patebit: Borussia ad gene- ralem Regni expeditionem nullatenus esse ultra terminos suos, adstrictos. Faxit ve- ro Deus feliciter!*

§. 1. Ante omnia itaque informationis huius fundamenta contineri mihi videntur in antiquo & veteri Crucigerorum Privilegio quod An. 1251. per Eber- hardum de Seyne, qui tunc vices Generalis Magistri subijt, Civitatibus Culmensi & Thoruniensi renovatum ex antiquis Prutenorum Annalibus legimus. Cum illud jam An. 1233. ab Hermanno fuisset concessum. Habetur huius Privilegij ab Eber- hardo de Seyne An. 1251. renovati autographū exemplar satino sermone scriptū in tabu- lario Thoruniensi ut testis est oculatus *B. Hartknoch in Anim. advers. ad Düsburgij Chron. Part. III. Cap. 58.* Quod cum adeo prolixius sit, non displicuit particulam eius hic adicere, quæ huius habetur tenoris: *Statuimus ut quicumque quadraginta man- fos vel amplius a Domo nostra emerit, is cum plenis armis & dextrario aperto & armis tali- bus competente ad minus sit equitaturus. Qui vero pauciores Mansos habuerit, cum plenis, & alijs lenibus armis & uno Equo ad ratia arma competente debet cum fratribus nostris, in Expeditionem, si ab eis requisitus fuerit pergere, contra Prutenos, qui Pomesani largo voca-*

bulo nuncupantur, & contra omnes terra Culmensis turbatores. Cum vero predicti Pomesani in terra Culmensi fuerint ulterius merito non timendi, omnes Cives predicti ab omnibus expeditionibus erunt exempti. Ad defensionem tamen terra videlicet (NB.) usque ad Vistulam, Ossam & Drivanzam cum fratribus procedere tenebuntur, ut pradiatum est contra quosvis terra invasores. Ex quibus verbis cum manifeste doceatur, Borussos non esse ad Expeditionem generalem adstrictos quidni igitur obmutescere debebunt ij, quibuscumque semper exosa fuit hæc antiqua & tot seculorum usu approbata libertas? Neque etiam ob id efficere quicquam poterant Poloni, postquam publice in Comitijs bellum Chociniense proxime subsequenibus de hac materia cum Prussis controvertere cœpissent. Nam postquam prudentes & amantes Patriæ Cives præviam & opportunam informationem ex hoc Privilegio adduxissent, non defuit quoque & prudentiæ illorum vis, quin omnes ad silentium redigerent & ingenium.

§. 2. At vero objicere hic non nulli solent dicentes: supra dictum hoc privilegium dictas saltim Civitates Thorunium & Culmam respicere, exclusa nobilitate aliisque Civitatibus; rationem etiam suæ assertionis addunt: quoniam solum tantum his Civitatibus, & non alijs datum fuisse Historiæ testentur. Sed cum hæc minus vera sint, merito mihi licebit erroneæ illorum opinioni occurrere respondendo: Quod verba ista non ita simpliciter intelligi debeant, quasi vero his nulla ratione etiam aliæ Civitates comprehendantur. Scimus enim ex antiquitatibus Prussiæ, sequenti statim tempore Nobilitatem terræ Culmensis, una cum reliquis, posthac fundatis & erectis Civitatibus Privilegium hocce, non invitis etiam Crucigeris esse amplexam, & quidem præcipuè quoad defensionem terræ & correctivam s. Commutativam Iustitiam: Et ita diplomatis huius fontes primo quidem Satrapiam Culmensem, subsequenter tamen Elbingensem quoque & Mariæburgensem terram, nec non alia vicina loca irrigavisse. Quapropter si forte aliquis scrupulus de jure judiciario, aut etiam de juris judiciarij sententijs emergebatur, in eisdem idem dubius articulus a Culmensis Civitatis Consulibus petendus erat. Unde non sine causa celebris Polonorum Scriptor Cromerus de hac Civitate ita loquitur: *Civitas, inquit, hæc ea dignatione fuit antiquitas, ut ab ea cætera omnis Prussia, atque etiam Masovia pleraque jus peteret*: testante Anonymo, auctore tractatus, cui titulus, *Krotka informacya ze Borussi ad generalē expeditionē non tenentur*. Quod etiā nunc Culmense dicitur. Ex quibus elucescit, quod si singuli illi Palatinatus & quidem Culmensis originale illud Crucigerorum Privilegium quoad Commutativam Iustitiam acceperint; sine omni etiam dubio quoad servitium belli necessitantibus Cruciferis, amplecti debuerint. Cum alias solius Thorunij & Culmæ vires non sufficiens ad tollendos & eradicandos Pomesanos.

§. 3. Quemadmodum Ergo ad Privilegium hoc ceu fontem quendam suæ libertatis semper confugerunt Pruteni, ita quoque subsequētib; temporibus, etsi iam regno incorporati fuissent, nullatenus hoc privari poterant, quàm maximè etiam circa id Reges Poloniae laborarent. Et ut a Casimiro M, incipiamus. Hic, quamvis An. 1490. in Conventu Dirsaviensi pro festo Nativitatis Mariæ habito per Legatum suum auxilia aut potius expeditionem contra Turcas suscipiendam a Prutenis postulavisset, nihil tamen ab his impetravit, præter vacuum illud responsū: Prutenos sua jura nunquam esse violaturos: Quod etiam accidisse legimus An. 1492. in Conventu Vilsnæ, circa festum Conversionis Pauli celebrato. In quo Pruteni discessu suo quasi muta quadã Chria satis sufficienter significarunt Regi Casimiro, se articulis Privilegiorum nulla ratione cessuros, nec alia contraria jurbus suis ullo modo passuros.

§. 4. Idem frustra tentavit Iohannes Albertus filius Casimiri III. Qui cum Anno 1498. Mariæburgi pro Dominica Palmarum per Palatinum Lencientem Legatum suum, & deinceps eodem anno in Conventu pro Festo Corporis Christi, Grudenti habito per Legatum Lucam de Weisfelrod, alias dictum de Allen Thoruniensem L. V. D. & Episcopum Varmiensem, expeditionem contra Turcas a Prussis urfisset, tandem eodem anno pro Festo Visitationis Mariæ hoc retulit responsum: *Prussos nullo modo hoc in casu servitia prestare posse, tum ob paupertatem personalem, tum etiam quod Pruteni a Privilegijs, terris Prussiae datis nullatenus recedere teneantur; si tamen primum gravamina amoverentur, tum non dubitandum, Prutenos ut fideles subditos acturos.* Idem fecerunt An. 1499. in Comitijs quæ Cracoviæ pro Dominica Iudica fuere habita. In quibus cum Rex articulos consultationum regni iisdem obrulisset, illi ceu fideles Patriæ libertatis custodes responderunt: *Non intelligere se earum rerum rationes, petentes ut talibus sibi parcatur.* O egregium responsum! Quis hic non videt singularem Prutenorum prudentiam? Qui magis sibi gloriæ esse putabant ignorantiae accusari, quam talia publice proferre, quæ maximum suæ libertati adferrent detrimentum.

§. 5. Quid? si ulterius progrediamur & subsequētia quoque tempora sub Alexandro Rege, fratre Iohannis Alberti, percurramus; nullum sane vel momentum reperiemus, ex quo deduci possit, quod Pruteni ab hac sua libertate vel latum unquam deflecterint. Itaque licet Mariæburgi An. 1504. pro festo Barnabæ Conventus habitus fuisset, in quo Rex Alexander præter alia subsidium sibi ferendum a Prussis postularet, responsum tamen ei est ab Episcopo Varmienfi de Allen: *Non posse de eo cogitari, antequam cautia a Rege daretur quod nullum alienigenam ad di-*

gnitates Prussia promovere vellet. Hoc, quæso, quid aliud est, quam fideles & cor-
datos constantisque Borussia, licet nonnunquam, etsi nullo regio ligamine adstricti
essent, ex puro candidoque affectu, regibus suis præsidio fuissent, nunquam tamen
id cum læsione jurium & libertatis suæ fecisse. Immo eo magis sibi ea integræ & invi-
olata semper reservasse, quod ab Antecessoribus suis fama & virtute perspicuis, hæc
sibi recuperata esse probe intelligerent.

§. 6. Huc accedunt Comitia illa quæ varijs in locis sub Sigismundo beatæ
memoriæ Rege partim in Polonia, partim in Prussia fuere habita. In quibus etsi Rex
aliquoties subsidium a Prutenis mittendum petisset, nunquam tamen id impetrare
potuit, propterea, quod Pruteni semper juribus suis fortiter insisterent. Primus ita-
que qui habitus est Anno 1509. pro Dominica Reminiscere, fuit Conventus Petri-
coviensis, in quo Rex per Cancellarium suum præter id, quod monetam Polonicam
in Prussia validam esse voluit, insuper etiam subsidium a Prutenis petijt; sed cum dif-
ferri hoc Pruteni postulassent, tandem eodem anno pro festo Pentecostes Mariæbur-
gi secundus fuit habitus, in quo Rex per Legatum suum Iohannem de Curijs, alias
Flachsbinden/ item Dantiscanum dictum, (quoniam erat Dantisci natus) primum
Culmensem post Varmienssem Episcopum, capita quidem in præteritis Comitijs pro-
posita urfit, verum omnia tum imperfecta manserunt, Prussis ad Privilegia sua confu-
gentibus. Idem factum est An. 1533. Calendis Januarii, quando Grudenti est hæ-
bitus Conventus, & quanquam hic Rex subsidium pecuniarium a Prutenis contra
Turcam, Tartaros, & Palatinum Valachiæ postulavisset, eosdemque ad Comitia Cra-
coviensia vocavisset, responsum tamen ab illis est, *periculorum Regni deliberationem
ad Consiliarios regni pertinere, non ad Consiliarios Prussia.* Utiam taceam Con-
ventum illum, qui habitus est Anno 1536. Mense Martio Mariæburgi. Ut taceam
hunc qui An. 1537. pro festo Stanislai, in quo præter alia cum ad subsidia bellica se
non teneri asseruissent, Ducis Prussiæ exemplum allegarunt. Ut taceam denique &
hunc qui habitus A. 1540. pro festo Stanislai item An. 1541. pro eodem festo Stani-
slai, in quibus cum idem subsidium urgebatur, tandem responsum Legatis est: *Petere
Prussos, ne graventur Exteris expeditionibus, caterum Prussia finibus contra hostes se
fideliter Invigilaturos.* Qua generosa responsione etsi satis sufficienter docuerint Pru-
teni, se nullatenus esse ad generalē Expeditionem obligatos, eo tamen adhuc for-
tius pro his videtur militare Legatio eiusdem Sigismundi ad ordines Prusiæ: A. 1542.
pro festo 3. Reg. facta in qua inter alia ita loquitur Regius Legatus, qui tum erat Epi-
scopus Plocensis & ProCancellarius, dum inquit, *Quanto magis æquum est ad eandem rem
Opem scilicet ferendam: D.D.V.V. inclinare, quæ etiamsi jura habeant diversa, idem tamen
certe*

certe tum regno corpus sunt &c. Et denique in eadem Legatione : Nihil illa (Maieftas fcilicet Regia) De iuribus terra huius detractum capit &c. & deinde : Deliberatum erat : Quandoquidem S. R. M. sine gravi moleftia toties id fruftra egit, non amplius inftare. Nam neque Persona dignitatifque fua id putavit in Caffum ea tentari, qua tot miffis nuncijs, tot tam accuratis hortationibus & non modo obftinationibus obtineri hactenus non potuerunt, &c. Et paulo inferius inquit : Non hoc poftulat S. R. M. ut ad quofvis hoftium impetus D. D. V. V. vires coniungant, fed fi ufus veniat quod tamen Divina mifericordia prohibere tenetur, ut potentior aliquis hoftis ingruat, tum vero poftulat S. R. M. ut tanquam ad Commune reftinguendum incendium communibus omnibus viribus succurratur. Ex quibus verbis facilis fequitur decifio quod Rex Sigifmundus noluerit, ut Boruffi extra terminos fuos Expeditione generali obligarentur, fed tantum, ut ad Commune extinguen- dum incendium, opem quoque fuam & Auxilium Regi & Regno non denegarent.

§. 7. Ut ut vero hæc fatis clara & perfpicua hactenus effe videantur non dubitavi tamen gravè illam & acutam orationem hic adicere, qua ordines Pruffiæ ad novã Legationẽ Sigism: refpõderũt quæ An. 1543. in Convèru extraordinario Mariæburgi per Reverendum Dominum Paulum Plorowski Canonicum Varmienfem Secretarium fuum in eadem materia fuit inftituta, cuius tenor hic eft : Legatio ipfa mixtam, habens cum acredine decoram confiliorum gravitatem, ita accepta eft ab omnibus, ordinibus, ut & Regium in profligandis fubditorum periculis ftudium & regni colarum non fraternam æmulationem perfpicerent; regiæ quidem Maieftati agunt fub ditiffimas gratias, nihil non molienti, ut pacem ubique Terris fuis iftabiliat. D. D. vero Regni Confiliariis cupiunt æquiores promereri animos, quam hactenus fenferunt, ubi de iuribus & libertatibus res agitur. Nam quod ipfi pro fuis fervandis magna contentione apud Maieftatem Veftram femper agunt, hoc non patiuntur Prutenis uno cum ipsis corpore regni manentibus effe integrum : Cum aliquot annis fub regni regimine præfentis Regiæ Maieftatis conati funt eis terrarum Pruffiæ extor- quere libertatem & Privilegiorum fuorum ufum, quem citra Controverfiam Progenitores illorum ac omnes D. memoria Reges ufque in hunc Principem, quantum, ad expeditiones bellicas attinet, liberum permiferunt. &c. &c. Et deinde in alio, loco inquirunt : Quæ quoniam non iam nova eft actio, cui non femel iam eft veritatis rationibus refponfum. Primum coram ipfa Maieftate in totius fenatus regni frequentiffimo cætu tempore Coronationis Sereniffimi Regis iunioris. deinde Anno 1531. in Comitijs pro fefto S. Stanislai Mariæburgi celebratis. deinde & Thorunii in Conventu Anno 1537. ac alijs compluribus temporibus

indi-

indignum putant harum terrarum ordines his iterum gravare aures Majestatis ejus. Verum unum actorum illorum Exemplum DD. regni Consiliarijs, si forte illa non reminiscuntur his adiunxerunt, quod ab ipsis non oculis solum legi sed & mente & fraterna consideratione perpensi perunt, reperuntq; & nunc in compendio, ne velint in eam persuasionem abduci, ut Parem faciant in his rebus Prutenorum & regnicolarum conditionem non solum ob vires, opes, & facultates Prutenorum longe inferiores, quam ut possint cum regnicolarum aliqua parte conferri vel ad paria onera vocari, sed etiam ut immunitates, quas sibi posterisque majores virtute & meritis comparaverant, cum Tyrannidi ad non multo similia opera & servitutes propellenti se subducentes, non bello, aut armis, sed spontanea voluntate in clyto Poloniae regno se subdiderunt, non ut servitutem pristinam majorum obirent, non ut ipsi regnum defenderent. Quae vel cogitata illos a deditio-
ne absteruissent, sed ut se in libertatem affererent, ut a Regno defenderentur, ut intra suos fines ab externo metu sub protectione regia essent tuti. Et haec est egregia illa oratio, qua, ceu pro aris & focis pro libertate sua dimicantes, Pruteni, nullatenus sibi iura & Privilegia sua violari permittebant. Cui cum non absimilis sit responsio ad Legationem in Conventu Thorunij Anno 1537. celebratam, facta, hanc itaque Curioso Lectori discutiendam relinquo.

§: 8. Iam quoque brevibus nobis conspiciendum est quanam sub Sigismundo Augusto, filio & successore Sigismundi Primi, de hac materia controversa fuerit, Primum itaque, quod ad rem mihi maxime facere visum est, ex relatione Stanislai Hosij J. V. D. Et Episcopi Varmiensis circa An. 1552. in Civitate hac Thorunien-
si facta, depromere non dubitavi. Qui inter alia Comitiorum Petricovien-
sium acta hoc quoque retulit: Incidisse nimirum in Comitibus illis mentionem uni-
onis Prussiae cum Regno Poloniae. Regem vero summopere miratum esse, cur
eam detractarent Pruteni. A quibus vero prudenter fuisse responsum innuit: uni-
onem subiectionis & obedientiae non detractare Prutenos. Unioni tamen iuri-
um Prussicorum cum Polonis se non consentire, cum de peculiari iure Culmensi
in susceptione D. Casimiri sibi caverint: Unionem Expeditionis more Polonico se
facere non posse, cum non magna sit Prussiae nobilitas, rustici etiam pauperes, ne-
que tanta, ut in Polonia, fertilitas, habere super id Privilegium Casimiri, quod non
teneantur egredi fines cum armis, siquidem magis expediat Regi, si Pruteni con-
tribuant. Et haec de relatione Hosij. Huc pertinet & illud quod in Comitibus,
Petricoviae An. 1562. celebratis, a Prutenicis Consiliariis innuebatur. E quibus
Clefeldius Cos. Gedanensis inter alia dixisse fertur: Materiam unionis & expeditio-

nis esse vehiculamenta promovendæ Contributionis, neque a quopiam Polono factis hactenus explicata. Ordini licuisse in Prussia alicui quidpiam donare, idem & Regi licere. Quapropter si quæ ab ordine donata confirmavit, ea etiam rata esse debere. Neque etiam statutum Expeditionis in Prutenos extendi posse, propterea quod eius constitutioni nemo eorum interfuerit; in absentes vero nihil statui posse. Dicitur quidem Prussia esse cum Polonis sub eodem sigillo, sed ita, ut ab initio proprium gubernatorem habuerit, qui & ipse proprio sigillo usus sit. &c. &c. Plura vide in actis Comitiorum Petricoviensium Anno. 1562. habitorum. Itaque, licet quoque & sub hoc Rege, truculenta quædam invidiæ pestis in salutem, hoc est libertatem Prutenorum grassari visa sit, videmus tamen prorsus invalidam fuisse contra vim & potentiam divinorum quodammodo Consiliorum, quibus Magnates Prussiæ semper instructi esse solent.

§. 9. Admotus tandem ad regni quoque sceptrum est Sigismundus III. Anno 1587. Quo rerum in Polonia potente, ruit quidem in regnum periculosi belli Ottomannici moles, attamen non ruit in libertates terrarum Prussiæ. Polonis enim ex una parte ad generalem Expeditionem properantibus, Borussi ex altera constituerunt pro Festo S. Michaelis hic Thorunij conventum, in quo revisis diligentissimèque trutinatis & ponderatis originalibus Terrarum Prussiæ Privilegijs, ex Archivo Thoruniensi depromptis, demum didicerunt, quod nullo modo ad generalem regni Expeditionem sint adstricti. Quare vestigijs majorum insistendo, placuit quidem facultatibus iuxta vires regno succurrere, Patriæ tamen suæ charissimæ Borussia, corpore & omni ope, si aliqua vis hostilis immineret, omni meliori modo assistere. Quod etiam non dissuadere videbatur illis, occupata tum temporis non pridem ante Livonia. Quæ & cauciores Prutenos fecit, & armis mercari securitatem iussit. Hinc congregati armata manu ad Strasburgum Equites Prussiæ, omnium tandem consensu Legationem ad Serenissimum Regem expediverunt, alacritatem suam, hac ipsa, in ope Regno facultatibus suis ferenda, in defendenda vero Borussia promptitudinem suam contestando. Quam cautam Prutenorum declarationem paterno etiam affectu suscepit Rex Serenissimus, probe edoctus, quod multo utilior sit defensio Prutenorum in partibus ad mare collocatis, quam remota armorum (verba sunt Sigismundi III.) cum regnicolis coniunctio. Et quanquam in Comitijs proxime subsequen-
tibus adeo excresceret Regnicolarum contra Prutenos furor, ut omnes etiam iustissimas illorum rationes rejicerent, acerrimis invectionibus pœnas ferventissime urgendo; Exceperunt tamen viriliter fortiterque fulminantia hæc tela par-

tim cordatus prudentissimusque pariter & vigilantissimus Senator Iohannes Kucz-
 borski Culmensis Pomefaniaeque Antistes, partim potentissimi iurium & Privile-
 giorum terrarum Prussiae Protectores Magnificus Iohannes Dzialinski Palatinus
 tum Pucensis & Lucas Szalanowski Castellanus Chelimensis integritatem immu-
 nitatum tanquam Heroes fortissimi fortissime custodientes. Qua propter Sigis-
 mundus (III. scilicet.) veteratae prudentiae princeps, cum sublimi sua prudentia
 & experientia perspiceret, quod nulla firmitas Regni, ubi non est cura iurium &
 immunitatum, omnes denique motos hactenus regnicolarum fluctus composuit,
 Prutenosque circa Privilegia eorum clementissime conservavit. Quod factum est
 Anno 1600. die 29. Maji in Conventu Grudenti celebrato. Non iam demum
 itaque Borussi iuribus his innotendo huic generali belli Expeditioni reclamant,
 sed potius vestigijs maiorum suorum insitendo, immunitates & jura sibi a Praede-
 cessoribus suis inviolate tradita, intacta quoque ad Posterum suos transmittere stu-
 dent, studebantque semper.

§. 10. Sed cur aliunde pro hac veritate argumenta petimus? cum ex
 publicis constitutionibus Regni huius abunde constet: Borussos nullatenus esse
 ad Expeditionem generalem adstrictos. Evoivamus, quaeso, Constitutionem An-
 ni 1659. & Constitutionem Anni 1676. Titulo *Pospolite Ruszenie*, nonne inter alia
 specialia jura, quae annexis quibusdam Regno Poloniae Provincijs in Expeditione
 generali conceduntur, ut Palatinatui Plocensi & Masoviae, Palatinatui Podlachiae
 & Luceorienti Palatinatui Kijoviensi, Braclaviensi, & Czerniechoviensi; Palatina-
 tui Podoliae &c. &c. Tandem quoque circa finem asseritur: iż Prussacy pod
dmecę tylko medług praw damnych służbę tę wyprawić mają. Quae verba pro-
 pter Sarmaticae linguae ignaros ira interpretatur: quod Borussi secundum anti-
 qua Privilegia non nisi ad Drewancam progredi teneantur. In quibus verbis tan-
 tam mihi vim constitutam esse arbitror, ut, si vel omnibus alijs, hac in parte, de-
 stitueretur subsidijs contra Regnicolas Borussiae, ad haec sola ceu fulcrum & cly-
 peum suae libertatis semper confugere posset.

§. 11. Secus tamen se res habet cum Prussia Ducali, quae non iisdem, qui-
 bus Prussia nostra Regalis, gaudet Privilegijs; neque propterea etiam ab Expedi-
 tione generali prorsus est libera. Testatur id Neugebauerus lib. VI. Hist. Polon.
 pag. 385, dum scribit: Borussi cum tempore Casimiri Jagellonidis excussa Cru-
 cigerorum tyrannide ad Polonos transfuissent, & tandem post multa bella vario
 Marte gesta Anno 1466. inter Regem Poloniae & Magistrum Prussiae pax inita fu-
 isset, inter alias conditiones & haec fuit ut Cruciferi contra quosvis hostes Regi

adessent. Quod foedus cum Sigismundus Primus Rex Poloniae cum Alberto Marchione Brandenburgico primoque Prussiae Duce iterum Anno 1525. renovasset, inter alias conditiones & haec fuit: ut in Expeditionibus, Dux Prussiae cum centum Equitibus hastatis regi ad fines usque Prussiae militaret. Propriis sumptibus. Si vero illi extra fines Regni educerentur, ut stipendio regio fruerentur. vid. Neugeb. lib. VII. Hist. Polon. pag. 507. Pacta vero ipsa vide apud Ianuzovium lib. VII. Constit. titulo 1. pag. 913. seqq. Cum demum quoque Anno 1663. Serenissimo Friderico Vilhelmo Electori Brandenburgico Supremum in Prussia Imperium concessum esset, inter alia puncta & hoc continebatur, ut Serenissimus Elector regi Pol. bis mille milites mitteret auxilio, stipendio regio militaturos. Pacta ipsa vide in Diario Europ. Continuat. VI.

§. 12. Excusis itaque iam omnibus tum privatis tum publicis in Prussia privilegiis & adductis rationibus. Non potest tandem aliud inveniri vinculum servitij militaris, quam quod Pruteni (regales) ad Terminos saltem Istulae, Ossa, & Dwencae in Expeditione generali sint adstricti. Siquidem extra illos terminos nunquam subditos suos, exceptis invitis cogere potuerunt Crucigeri offensive. Quare si cuiquam natura pugnaci praesertim non satis faciunt rationes, sufficiat saltem auctoritas magni illius Historici Polonorum Cromeri. Qui Expeditionem Borussiae his inter alia describit verbis: Quod ad bellum attinet, si quis Hostium ingruat Prussiae, domesticis communibusque plebis cum nobilitate viribus depellitur. Et nobilitas quidem cum proceribus equestribus militat, sculteti item & liberae Civitates Equitatum atque peditatum suppeditant. Rustici peditatum tantum &c. Visum itaque ordinibus Prussiae antiquum hunc bellandi modum ad terminos videlicet expressos turbare aut invertere semper esse iniuriosum & onerosum. Siquidem in minimis quoque rebus omnia antiquae consuetudinis momenta servanda. Quare cum sciant, quod super omnibus negotijs melius olim atque rectius provisum sit, & quae convertuntur in deterius mutari, constantissime igitur insistent edicto Alcibiadis ita censentis. Eos hominum tutissime agere, qui praesentibus moribus legibusque contenti, etiam si deteriores sint, minimum variantes Republicae administrant.

§. 13. Neque obstat (1.) quod obijciatur a nonnullis. Rex ipse proficiscitur in bellum, Ergo & Prusii proficisci debent. Nam &c. Consequentiam esse absurdam. Nulla enim potest esse comparatio Regis cum Terris Prussiae. Nam quod Rex proficiscitur ad bellum, hoc facit mera quadam necessitate compulsus. Siquidem ante inaugurationem semper hoc iuramento nobilitati confirmare debet, quod

quod nunquam sit regnum deserturus & neglecturus. sed contra omnes hostium & adversariorum insultus una cum universis regni incolis defensurus. At vero quæ necessitas cogit Prussos? nulla sane. Qui non se regno tradiderunt, ut Regnum defenderent, sed ut ipsi a Regno defenderentur. Neque etiam se suasq; facultates compulsi sed sponte regno detulerunt, cum esset in eorum facultate sub priorum Dominorum potestate permanere, aut alijs quibusvis se submittere.

§. 14. Nec obstat (2) quod adducantur verba illa, quæ extant in Privilegio Casimiri Anno 1476. terris Prussiæ dato. Quando inter alia ita loquitur B. memoriæ Rex Casimirus: Hoc duntaxat pro nobis & successoribus nostris excipiendo & reservando, quod quilibet dignitarius & Terrigena Terrarum Prussiæ ad bellicam Expeditionem, quotiescunque necessitas exoptaverit illam per nos & successores nostros indici, in armis & Equis decentibus, iuxta Continentiam Privilegii sui & tenorem, alias qui caret Privilegio, secundum facultatem bonorum suorum servire erit obligatus & obstrictus, prout & alij Incolæ regni nostri ad hoc ipsum obligantur servitium. Nam & verbis his nihil sane inferri contra Privilegium primum Prutenorum. Sunt enim verba hæc ita comparative interpretanda: Quod sicut regnicolæ ultra fines regni procedere ad generalem Expeditionem non tenentur: ita Prutenos quoque extra suos fines proficisci non tenentur. Atque hinc patet hoc Privilegium Casimirianum nihil prorsus derogare Privilegio Culmensi. Sed semper verum existere. Quod Pruteni in generali Expeditione nunquam teneantur extra Terminos suos procedere.

§. 15. Nec obstat (3) dum obijcitur: Constitutio Anni 1621. est generalis, ut quicumque habuerit bona terrestria, ad eam quoque teneatur. Ergo & Borussi ad hanc tenebuntur. Nam & (1) est quidem generalis, quod non negamus, respectu regni Pol. aliarumque sibi annexarum provinciarum, sed non est generalis respectu Borussiae. Quæ cum specialibus suis iuribus & privilegijs (ut iam satis hactenus demonstratum est) in quavis expeditione bellica usitatis, gaudeat; non poterit ergo contra hanc tale publicari edictum, quod tam publicum quam privatum illorum privilegiorum eventat usum. Privilegia enim a maioribus nostris virtute & fama recuperata; a tot Principibus fide & iustitia præclaris, publico consensu confirmata, & denique longa & antiqua consuetudine corroborata, semper firma & Immutabilia esse oportet, neque etiam a successoribus, ad quos semper extenduntur in infinitum, irrita fieri debent.

§. 2. Constitutio hæc nullo modo potest restringi ad Borussiam, si quidem per hoc ipsum, sublatum fuisset Privilegium Casimiri: quod datum est Anno 1454. ordinibus Prussiæ Cracoviæ. In quo inter alia ita loquitur Rex Casimirus: Nobiles & Cives atque singulos incolas terrarum nostrarum prædictarum Prussiæ, in iuribus, libertatibus, literis, Privilegijs, munimentis eorum, quæ a principibus spiritualibus & secularibus, regibus & Dominis terrarum prædictarum obtinent, conservabimus, fovebimus, & defendemus. Sublatum quoque fuisset Privilegium Iohannis Alberti, quod Anno 1493. hic Thorunij ordinibus Prussiæ est datum, in quo inter alia hæc reperiuntur verba: Promittentes insuper in verbo nostro regio & tenore Præsentium, spondentes, eadem ipsorum iura, libertates, & Privilegia, per omnia rata grata habere & inconcussa, iugiter, inviolabiliter & perpetuo gratiosè conservare. Ut iam omittam Privilegium Sigismundi I. quod cum hic adijcere supervacaneum esset, sufficiat iam saltim nobis, quod satis & abunde ex illis duobus Privilegijs constet, Constitutionem illam nullo modo Borussiam respicere. Alias enim si illud verum esset, quod tamen est falsissimum, sequeretur utique quod Constitutio ista facta fuisset in præjudicium & contemptum omnibus retro Principibus, quod dicere est absurdum.

§. 3. Quod Constitutio illa Anno 1621. facta non respiciat Borussiam patet exinde, quia sequentibus temporibus in Constitutione Anni 1659. publicè sancitum est, ut Borussi tantummodo ad Driwanzam secundum antiqua Privilegia progredierentur, quemadmodum & Palaninatus Podoliæ secundum eandem constitutionem non nisi ad Camenecum procedere tenetur. Ex quibus ergo apparet, quod certe in Constitutione Anni 1659. nil decretum fuisset contra illam Constitutionem, quæ facta est Anno 1621. nisi probè exploratum fuisset Regi & Senatoribus Regni, hanc nullatenus fuisse generalem, neque propterea Borussiam quoque respicere potuisse.

§. 16. Nec obstat 4.) dum dicitur: octo millia fere possent ex Prussia confici, at nulla inde utilitas Regi esset, si Borussi ad generalem Expeditionem non proficiscerentur. Nam respondetur negando consequentiam, neque enim sequitur 1.) dum infertur: octo millia possunt ex Prussia confici, Ergo tenebuntur ad Expeditionem generalem. Nam respondetur per multitudinem illam, quæ confici potest ex Prussia, non possunt tolli Privilegia Prusica, quæ semper integra & salva conservantur a Prutenis, non obstante id, quod maximus militum numerus ex Borussia confici possit. Neque sequitur 2.) dum dicitur, quod nulla sit exinde Regi utilitas. Nam 2.) fallum id esse. Est enim maxima inde utilitas, sed

quæ

quæ non ex coacta sed libera voluntate Prutenorum Regi accedit. Hinc, licet nullo iure teneantur Pruteni, ut militem Præsidarium Regi in Expeditione auxilio mitterent, scimus tamen nunquam defuisse animos Borussia in quavis necessitate ad opem regi ferendam. Testatur id reciproca terrarum Prusiciæ sponso, quam in D. Casimiri Pol. Regis verba pro temporum illorum conditione Anno 1554. Thorunij fecerunt, dum inter alia inquirunt: Promittentes pro nobis heredibus & successoribus nostris, sub fide & honore ac onere per nos præstiti juramenti, quod præfato Illustrissimo Principi D. Casimiro Pol. Regi & eius successoribus, Regibus Pol. velut fideles & subiecti, quemadmodum cæteri ejusdem Incolæ Regni parebimus auscultabimus & obediemus fideliter, & constanter perpetuo & in ævum, juribus nostris semper salvis, in ipsiusque Divi Regis, & suorum successorum Poloniae Regum ditione, potestate, gubernatione, subiectione, imperio & regimine ab hac hora in perpetuum perdurabimus & consistemus. Promittentes Præfato Domino Casimiro Regi & suis successoribus regibus Pol. in omnibus felicibus, adversis & quibuscunque casibus, ope, præsidio, Consilio & auxilio, fideliter contra quosunque eorum hostes & adversarios &c. &c. corpore, animo & rebus & effectu assistere. Ex quibus verbis manifeste apparet, quod maximam tamen ex Borussia utilitatem habeat Rex, licet de iure non teneantur eidem ultra terminos suos Vistulam, Oslam, & Driwanam cum militibus suis succurrere.

§. 17. Nec obstat §) quod recurratur ad Constitutionem Anni 1543. quæ facta est in Comitibus Petricoviensibus in qua, inter alia quoque mentio inijcitur de Expeditione Prutenorum, Oswiecimensium, Zatoriensium: Nam &c. Ex hac Constitutione non patet, quasi vero ordines regni possint ut Pruteni in Expeditionem cum regnicolis proficiscantur, sed ut cum illis communes vires iungant, vires autem non personales, sed pecuniarias, ut videre licet ex responsis Anni 1544. e Conventionibus Mariæburgensibus & Grudentinensibus datis: Neque etiam in Constitutione ista ulla fit mentio militum Præsidariorum, sed tantummodo facultatum ut scilicet facultatibus suis Prusici

regno succurrerent. Verba eius ita se habent: Terræ Prussiæ quoniam ultro se facturas receperunt, ut contra vim hanc FACULTATIBUS suis nobis & regno non deessent, mittet Sacra Regia Maiestas Commissarios suos ad Comitiam quæ in Maio Mariæburgi, habebitur, ut ordinationem quæ facta est hic, illis declarent & ad eandem illos inducant. Attamen nequaquam induxerunt, prout lucide patet ex infra scriptis statuti verbis. Hæc ordinatio etsi decreta est, quia tamen Nuncij Lithvaniæ, Prussiæ, Zatorienſis & Oswiecimensis desiderabatur, a quibus consensus ad mutuam & reciprocam huiusmodi inter se bellicæ defensionis cõiunctionem videbatur esse necessarius, statutum est & ab omnibus ordinibus regni receptum, ut hæc omnia ita Cõscripta & cõclusa ad proximum regni conventum maneant. Et ulterius his verbis: sin minus videlicet, si prædicti Ducatus non consenserint abrogata omnia & nullius roboris censentur. En Clarissimam Demonstrationem, quod constitutione hac Borussi nullatenus adstringantur ad generalem Expeditionem. Est itaque eritque semper verissimum, quod Borussi non nisi ad terminos suos progredi teneantur. Hæc nunc, in posterum plura.

*Aurea libertas Prussorum carior auro,
Te trahit in doctum non reticenda gregem.
Inde feres merito laudis præconia clara,
Prussia Te digno munere grata vehet.
Nam pietas, virtus, doctrina, peritia Iuris,
Historiaque fides Te decorare valent.
Perge ita: sic gentis Pomeranæ gloria crescet,
Crescet in immensum Prussia nostra decus.*

Utrique genti felicia quæque
precatuſ, egregios Hintzij conatuſ
omnibuſ bonis commendat.

P R Æ S E S.